

Сабақтың тақырыбы:

**Краншы. Эксковаторшы. Сөйлемнің
бірыңғай мүшелері**

Оқытушы: Малгаспаева З.С.

Сөйлемнің бірыңғай мүшелері.

Сөйлемнің бірыңғай мүшелері - сөйлемнің бір ғана мүшесінің қызметін атқаратын, бір ғана сұраққа жауап беретін, көбінесе бір тұлғада, бір сөз табынан жасалып, бір ғана сөзге қатысты болатын сөздер тобы. Сөйлемнің барлық мүшелері де сөйлемнің бірыңғай мүшелері бола алады.

Бірыңғай бастауыш: Жаз келер, қыстыгүні қысым етіп, Қар, суық, аяз, боран — бәрі кетіп (Шәкәрім). **Бірыңғай баяндауыш:** Ат міндім, атан алдым, шекпен кидім, Жөнім жоқ сені мақтай сөйлемеске (Жамбыл). **Бірыңғай толықтауыш:** Бай бейілін, мейірін, Сән, салтанат сейілін, Ақыл күшін, зейінін, Ең ақыры, төбетін, Күймен, жырмен мадақтап, Бәйіт қылып беретін (Жамбыл). **Бірыңғай анықтауыш:** Тапқыр, адал, ақ ниет адамдардың Алданбайсың артынан ерте берсең (Шәкәрім). **Бірыңғай нысықтауыш:** Ол мойнын бұрып жан-жағына қарады да, түйенін табанындай аяқ-қолдарын асықпай, табандықта сермеп жүзіп жүре берді (Б. Момышұлы). Сөйлемнің бірыңғай мүшелері жалғаулықсыз да, жалғаулықтар арқылы да байланысады. Негізінен, мұндай реттерде ыңғайлас жалғаулықтар, қарсылықты жалғаулықтар және талғаулы жалғаулықтар қатынасады: Арбада, дөңгелектер де, адамдар да, олардың ойлары да қызғылт шанның ішінде (М. Жұмабаев); Бірыңғай мүшелерінің алдында немесе соңында жалпылауыш сөздер болады. Ондай қызметті есімдіктер, сияқты, тәрізді сөздер, сондай-ақ сан есімдер де атқарады: Арқаға аяқ салып түскен барып Екі оттың — орыс, қытай арасына.

Краншы.

Краншы құрылыс – монтаж және жүк тию – түсіру жұмыстарына істейді. Ол кран жабдығын басқарып, ауыр салмақты жүктерді көтерумен, орын алмастырумен айналысады. Краншы жүкті ілгекке қарай іліп, бекітудің бір жерден екінші жерге ауа кеңістігі арқылы белгілі бір қашықтыққа қалай жеткізудің ережелерін жақсы білетін болуы тиіс. Кранды басқарумен қатар оның міндетіне құрал – жабдықтар мен қозғаушы күш жүйесіне техникалық қызмет көрсету, техникалық сенімді әрі апатсыз пайдаланылуын қамтамасыз ету шараларын жүргізу де кіреді.

Экскаваторшы.

Экскаваторшы шынжыр табанды және доңғалақты экскаваторда жұмыс істейді. Машинаны ағымдағы жөндеуден өткізіп тұрады. Жер қыртысының топырағын шөмішімен қопара ойып алу жұмысын атқарған кезде ол топырақтың категориясын, қасиеті мен қандай жағдайда екенін сыртқы белгілеріне қарай, көзбен анықтай алатын болуы керек. Сондай — ақ адын-ала белгіленген жоба бойынша жұмыс жүргізуді дұрыс қамтамасыз етуі тиіс.

Машинистердің бұл мамандықтарды ойдағыдай табысты меңгеруі үшін физика, математика, сызу пәнінің негіздерін орта мектептің оқыту бағдарламасы көлемінде білуі керек. Кәсіби әзірлікпен арнайы мамандандырылған кәсіби — техникалық мектептерде немесе ұйымдар мен кәсіпорындардың жанындағы оқу-курс комбинаттарында өтуге болады.

Сөздік

жүк – груз

жүк тиеу – грузить

басқару – управлять

шөміш – ковш

қопару – разворачивать

топырақ қасиеті – свойства земли

жер қыртысы – земная кора

Тапсырмалар:

1-тапсырма. Сөйлемнің бірыңғай мүшесіне байланысты тыныс белгілерін қойып, сөйлемдерді көшіріп жазыңыздар.

Ол жұмыс жайына келгенде басқадан басқадан тапқыр да ұқыпты еді. Нағашылық құрбылық татулық бәрі бір жерден шыққасын, үшеуі қандай досты. Атаң үшін де оқы өзің үшін оқы!

2-тапсырма. Берілген сөздерді қатыстырып бірыңғай мүшелі сөйлемдер құрындар.

1. Нұрлы жүзді, көк көзді, ұзын бойлы.
2. Не ұшақпен, не болмаса пойызбен.
3. Үлгі, өнеге, ғибрат.

Үй тапсырмасы

- **Сөйлем мүшесіне талдау.**

Заманымыздың хандарын түркілерден шығарып, дәуірдің, халықтың ақыл-ерік тізгінін солардың қолына ұстатты: оларды адамдарға бас қылды; шындық істерді, солады қолдады; олармен бірге күрескендерді құрметтеді әрі соларды барша тілектеріне жеткізіп, жамандардан, зұлымдардан қағады.